

TƏBİƏT ELMLƏRİ

HACI AXUNDZADƏ

axundovhaji@gmail.ru

Baytarlıq Elmi-Tədqiqat İnstitutu

DOI: 10.30546/155244.2024.2.127.011

İRİBUYNUZLU HEYVANLARDA DİRNAQ XƏSTƏLİYİNİN YAYILMASI

Kənd təsərrüfatının mühüm sahələrindən olan heyvandarlığın intensiv inkişafında onların sağlamlığının qorunmasında baytarlıq sanitariya və gigiyena tədbirlərinin vaxtli-vaxtında həyata keçirilməsinin çox böyük əhəmiyyəti vardır. Belə ki, heyvanlar vaxtında peyvənd olunduqda, təhlükəli infeksiya xəstəliklərin qarşısı alınır, lakin yoluxmayan xəstəliklərdən, həmçinin pododermatitlərdən təsərrüfatlara ciddi ziyan vurulur.

Pododermatitlər heyvandarlığın müasir inkişaf dövründə, onların məhsullarının kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərinə, baş sayının artırılmasına, sağlam bala alınmasına, sağlam mal-qaranın yetişdirilməsinə çox ciddi mane olan amillərdən biridir. İribuynuzlu heyvanların dirnaq xəstəliklərinin əmələgəlmə səbəbləri həddən artıq çoxdur.

Xəstəliyin əmələ gəlməsində heyvanların yemlənmə, bəslənmə şəraitinin qeyri-qənaətbəxş olması, infeksiya xəstəliklərinin fəsadları, profilaktik tədbirlərin vaxtli-vaxtında aparılmaması, dirnağa düzgün qulluq edilməməsi və s. səbəbləri göstərmək olar. Pododermatitlərin əmələ gəlməsində irin törədici bakteriyaların rolu böyükdür. Xəstəliyin əmələ gəlməməsi və onun minimuma endirilməsi üçün profilaktik tədbirlərin vaxtında düzgün aparılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Bununla əlaqədar olaraq dirnaq xəstəliyinin yayılma dərəcəsini öyrənmək məqsədilə elmi tədqiqatlar aparılaraq respublikanın Abşeron, Şamaxı, İmişli, Masallı rayonlarının kəndli-fermer təsərrüfatlarında iribuynuzlu heyvanlar cinsindən və növündən asılı olaraq, ümumi baytarlıq müayinəsindən keçirilmişdir.

Müayinə nəticəsində həm cins inəklərdə, həm də diyələrdə dirnaq xəstəliyi aşkar edilmişdir. Xəstə və sağlam inəklərdən qan alınaraq morfoloji müayinəyə cəlb edilmişdir.

Açar sözlər: Pododermatit, inək, eritrosit, leykosit, hemoqlobin

Hazırda yoluxmayan xəstəliklər kənd təsərrüfatı heyvanlarına çox ciddi zərər vurur. Yoluxucu olmayan xəstəliklərdən biri, dirnaq xəstəlikləridir. Belə ki, dirnağı xəstə olan heyvanlara müalicə əhəmiyyətli lazımı qulluq göstərilmədikdə, onlar uzun müddət axsayır, iştahı olmur, məhsuldarlığı aşağı düşür, tədricən arıqlayır və getdikcə təsərrüfat əhəmiyyətini itirirlər. Axsaq və xəstə heyvanlar isə yaylaqdan, otlaqdan məhrum olurlar. Nəticədə, belə xəstəliyi olan heyvanları məcburi kəsirlər ki, bu da təsərrüfata böyük iqtisadi zərər vurur.

Qeyd etmək lazımdır ki, dirnaq xəstəlikləri, əsasən, yüksək məhsuldar cins heyvanlar arasında müşahidə edilir. Dirnaq xəstəliklərinə dəqiq diaqnoz qoymaq, müalicə tədbirlərini düzgün aparmaq, xəstəliyin mürəkkəbləşməsinin qarşısını alır. Xəstə heyvanlar 10 gün ərzində sağalır və məhsuldarlığına çox ziyan dəymir. Dirnaq xəstəliklərinin ağır və xroniki gedişlə olması nəticəsində yara nahiyəsi xarici mikrofloralarla (koklar, viruslar, göbələklər və s.) siraətlənir və bu səbəbdən mürəkkəbləşmə baş verir. Belə ki, dirnaq altlığı yumşaqlığının, yarığının və oynaqın xoralı, flaqmanaların irinli iltihabı, nekrozlu pododermatitlərə keçdikdən sonra qapalı formasında şişkinlik, kəskin ağrı, qızartı, hərarət, filtrasiya müşahidə olunur. Kəskin formasında isə qeyd olunanlarla yanaşı xaricə irin, üfunətli maye axır və dirnaq nahiyəsi deformasiyalaşır. Xəstəliyin ağır formasında

heyvanın ümumi hərarəti yüksəlir, orqanizmdə gedən intoksikasiya nəticəsində onlar tələf olurlar (1.2).

Dırnaq xəstəliklərinin baş verməməsi üçün vaxtlı-vaxtında profilaktik olaraq, baytarlıq-sanitariya və gigiyena qaydalarının tələblərinə düzgün əməl olunmalıdır.

Material və metodika

Mövzunun icrası ilə əlaqədar, elmi tədqiqatlar, təcrübələr respublikanın Abşeron, Şamaxı, İmişli, Masallı rayonları 44 kəndli-fermer, 4 aqro kompleks təsərrüfatlarında 1458 baş iribuynuzlu heyvanların cinsindən və növündən asılı olaraq, dırnaq xəstəliyinin yayılmasını öyrənmək məqsədilə ümumi baytarlıq müayinəsindən keçirilmişdir.

Bununla əlaqədar olaraq, 10 baş dırnağı xəstə, 10 baş sağlam inəklərdən qan alınaraq qanın morfoloji göstəriciləri (eritrosit, leykosit və hemoqlobin) müayinə edilmişdir.

Alınan nəticələr və onların təhlili

Elmi tədqiqatlar respublikanın 4 rayonu (Abşeron, Şamaxı, İmişli, Masallı) kəndli-fermer, aqro kompleks təsərrüfatlarında 1298 baş cins və yerli inəklər, eləcə də 160 baş düyələrin dırnaqları ümumi baxışdan keçirildi. Beləliklə, 340 baş simmental cins inəkdən 72 baş, 350 baş Holşteyn-friz cinsdə 84 baş, 244 baş Qara-alada 63 baş, 266 baş Şvis cins inəklərdən 48 baş, 98 baş yerli cins inəklərdən isə 2 başında dırnaq xəstəliyi (pododermatit) aşkar edilmişdir.

Bununla əlaqədar cins düyələrdə həmin xəstəlik qeydə alınmışdır ki, nəticələr aşağıdakı cədvəldə öz əksini tapmışdır (Cədvəl 1).

Cədvəl 1.

İribuynuzlu heyvanların cins və növ tərkibindən asılı olaraq dırnaq xəstəliyinə tutulması

İBH-nin sayı	Cinslərin sayı				
	Simmental	Hoşteyn-friz	Qara-ala	Şvis	Yerli qonur qavkaz
1298	340	350	244	266	98
Xəstə	72	84	63	48	2
%	21,18	24,0	26,25	18,05	2,04
17-19 aylıq	*	*	*	*	*
Düyələrin sayı					
160	80	32	20	16	12
Xəstə	3	2	1	-	-
%	3,75	6,25	5,0	-	-

Cədvəldən görüldüyü kimi müayinə edilən heyvanlardan ən çox dırnaq xəstəliyinə Qara-ala 26,25%, Holşteyn-friz 24,0% cinsləri tutulurlar. Bunlardan az fərqli olaraq, 18,05% Şvis; 21,16% simmental cins inəklərdə xəstəlik baş vermişdir. Amma yerli cins inəklər isə (2,04%) dırnaq xəstəliyinə daha az tutulur. Aparılan təcrübələrin nəticələrini araşdıraraq müəyyən edildi ki, müayinə edilən ana inəklərin 20,07% və düyələrin isə 3,8%-i dırnaq xəstəliyinə tutulur. Aparılan tədqiqatların, eləcə də bizim müşahidə və təcrübələrimiz onu göstərir ki, cins heyvanların dırnaq xəstəliyinə tutulması, həmin heyvanların yüksək məhsuldar və çəkirlərinin yerli cinslərdən artıq 2 dəfə olması və az gəzinti verilməsi səbəbindən baş verir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, respublikaya gətirilmiş cins mal-qaranın çox zərif olması səbəbindən pododermatitə tez yoluxurlar.

Dırnaq xəstəliyinə yoluxmuş heyvanların qanında gedən morfoloji dəyişikliklərin göstəricilərini öyrənmək məqsədilə 10 baş xəstə cins inəkdən, 10 baş sağlam inəkdən alınan qan nümunələri eritrositlərə, leykositlərə, hemoqlobinlərə görə qan analizatorlarında müayinə edildi (Cədvəl 2).

Qanın morfoloji müayinəsinin nəticəsi cədvəl 2-də göstərilir.

Qanın morfoloji göstəriciləri	İBH -10 baş xəstə	İBH- 10 baş sağlam
Eritrositlər (ml)	4,2;4,3;4,1;4,4;4,2; 4,5;4,2;4,6;4,1;4,4	6,9;7,8;6,6;8,4;7,5; 8,7;8,2;7,4;8,8;6,8
Orta rəqəm	4,3	7,7
Leykositlər (min)	16,8;19,2;18,6;19,0;17,3 19,6;18,2;18,8;17,6;19,3	10,6;13,2;11,6;9,5;12,6 8,7;11,4;8,8;10,2;11,8;
Orta rəqəm	18,4	10,9
Hemoqlobin (q%)	6,6;7,2;6,8;7,0;7,4; 8,0;7,4;8,2;6,4;7,6	10,8;11,4;9,6;10,4;11,6 11,8;10,6;9,4;11,8;10,2
Orta rəqəm	7,3	10,8

Cədvəldən göründüyü kimi, xəstə inəklərin qanında leykositlərin miqdarı normadan artıq 18,4 min, eritrositlərin miqdarı normadan aşağı 4,3 ml, hemoqlobin isə 7,3 q% olmuşdur.

Tədqiqatlar respublikanın 4 rayonunda - 44 kəndli-fermer, 4 aqro kompleks təsərrüfatlarında 1458 baş iribuynuzlu heyvanlar cinsindən və növündən asılı olaraq, pododermatit xəstəliyinin yayılması öyrənilmişdir. Beləliklə, 340 baş Simmental cins inəkdən 72 baş (21,8%), 350 baş Holşteyn-friz cinsində 84 baş (24,0%), 244 baş Qara-alada 63 xəstə (26,25%), 266 baş Şves cins inəklərdən 84 baş (18,05%), 98 yerli cins inəklərdən isə 2 başında (2,04%) pododermatit aşkar olunmuşdur. Xəstə inəklərin qanında leykositlərin miqdarı normadan artıq 18,4 min. eritrositlərin miqdarı normadan aşağı 3,4 ml. hemoqlobin isə 7,3 q təşkil etmişdir (3,4,5).

Nəticə

İribuynuzlu heyvanların cins və növ tərkibindən asılı olaraq dırnaq xəstəliyinə tutulmaları:

İnəklər: Hoşlteyn-friz - 24,0%, Qara-ala 26,25%, Simmental 21,18%, Şvis 18,05% və yerli cins isə 2,04% təşkil etmişdir. Düyələr: Hoşlteyn-friz- 6,25%, Qara-ala 5,0%, Simmental 3,75% olmuş, şvis və yerli cinslərdə xəstəlik müşahidə edilməmişdir. Dırnaq xəstəliyi olan inəklərin qanında leykositlərin normadan çox eritrosit və hemoqlobin miqdarının normadan az olması müəyyən edildi. Leykositlər -18,4 min, Eritrositlər- 4,3 m, Hemoqlobin -7,3 q%.

Təkliflər

1. Pododermatitin qarşısını almaq məqsədilə dezinfeksiyaedici preparatlardan istifadə edilməsi məsləhət bilinir. Yaxşı olar ki, ayaq vannalarından istifadə edilsin.
2. Tövlələrin girişində dezobaryerlərin olması xəstəliyin əmələ gəlməsinin qarşısının alınmasında böyük əhəmiyyətə malikdir.
3. Heyvanların dırnaqlarına vaxtlı-vaxtında qulluq olunmalıdır. Belə ki, dırnaqlar çirkədən təmizlənməli, uzanmış dırnaqlar kəsilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Батраков А.Я., Зуева З.К., Тетерев Н.Н. “Профилактические и лечебные мероприятия при заболевании копыт у коров”, Ветеринария 2010. №5, с.49-51.
2. İ.Z.Eyubov “Qaramalın dırnaq xəstəliklərinin səbəbləri, diaqnozu, müalicə və profilaktikasına dair. “Tövsiyə”, Bakı: 1992
3. Lopatin S.V., Samoylov A.A. “Digital dermatitis of cows” Animal husbandry of Russia 2015. №3. p.35-36.
4. Квочко А.Н. Диагностические и лечебно-профилактические мероприятия при поражении конечностей у крупного рогатого скота. Ставрополь: АГРУС, 2010. 151-153 с.
5. Марьин Е.М., Ермолаев В.А., Марьина О.Н., Ланков А.Ф. Лечение пальцевого дерматита у коров при использовании хелатированных мазевых композиций. Известия Международной академии аграрного образования. 2018. № 42-2. С. 141-144

SUMMARY

Haji Akhundzade

PREVALENCE OF HOOF DISEASE IN CATTLE

With the intensive development of livestock farming, which is one of the important areas of agriculture, it is very important to promptly carry out veterinary, sanitary and hygienic measures to protect their health. Thus, with timely vaccination of animals, dangerous infectious diseases are prevented. However, some non-infectious diseases, such as pododermatitis, cause serious damage to the farms of the Republic.

Pododermatitis (hoof disease) is one of the factors that seriously complicates the increase in the number of animals and the production of healthy young animals during the period of modern development of livestock farming. There are many causes of hoof disease in cattle. The development of this disease is due to unsatisfactory conditions for keeping and feeding animals, complications from infectious diseases, untimely adoption of preventive measures, and improper hoof care. The role of pus-forming bacteria in the formation of pododermatitis is great. To avoid the occurrence of this disease and minimize it, it is important to take preventive measures in a timely manner. In this regard, in order to determine the prevalence of hoof diseases, we conducted research and conducted a general veterinary examination of cattle in farms in the Absheron, Shamakhi, Imishli and Masalli regions of the republic. As a result of examination of hoof disease, the disease was identified in both breeding cows and young animals. During the examination of animals, we collected blood from sick animals and the resulting blood was subjected to morphological examination.

Key words: Pododermatitis, cow, erythrocyte, leukocyte, hemoglobin

РЕЗЮМЕ

Гаджи Ахундзаде

РАСПРОСТРАНЕННОСТЬ БОЛЕЗНЕЙ КОПЫТ
У КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА

При интенсивном развитии животноводства, которое является одним из важных направлений сельского хозяйства, очень важно своевременно проводить ветеринарно-санитарные и гигиенические мероприятия для защиты их здоровья. Таким образом, при своевременной вакцинации животных предупреждаются опасные инфекционные заболевания. Однако некоторые неинфекционные заболевания, такие как пододерматит наносят серьезный ущерб хозяйствам Республики.

Пододерматит (болезнь копыт), является одним из факторов, серьезно затрудняющих увеличение поголовья животных, производство здорового молодняка в период современного развития животноводства. Существует множество причин заболеваний копыт у крупного рогатого скота. В развитии данного заболевания- неудовлетворительные условия содержания и кормления животных, осложнения инфекционными заболеваниями, несвоевременное принятие профилактических мер, неправильный уход за копытом. Велика роль гноеобразующих бактерий в формировании пододерматита. Чтобы избежать возникновения данного заболевания и свести его к минимуму, важно своевременно принимать профилактические меры. В связи с этим с целью выяснения распространенности болезней копыт нами были проведены исследования и проведен общий ветеринарный осмотр крупного рогатого скота в фермерских хозяйствах Абшеронского, Шамахинского, Имишлинского и Масаллинского районов республики. В результате обследования заболевания копыт, болезнь была выявлена как у племенных коров, так и у молодняка. В ходе обследования животных, нами производился забор крови от больных животных, полученная кровь подвергалась морфологическому обследованию.

Ключевые слова: Пододерматит, корова, эритроцит, лейкоцит, гемоглобин